

MARTIN ŠRAJER / 23. 4. 2020

Sonáta pro zrzku

„Bude asi nejlíp, když se ztratím,“ konstatuje hned v první větě dívčího románu *Sonáta pro zrzku* titulní hrdinka. Knihu líčící pocity nepatřičnosti, zakoušené během jejího dospívání třináctiletou dívkou, za normalizace napsal dramatik, prozaik a scenárista Vojtěch Vacke. Filmovou adaptaci následně jako svůj druhý celovečerní film natočil Vít Olmer.

Někdejší herecký idol z filmů Václava Kršky nebo Oldřicha Lipského režijně debutoval již v roce 1970, kdy pod vedením Elmara Klose završil studium na FAMU veristickým psychologickým dramatem *Takže ahoj*. Přestože se film setkal se slušným diváckým úspěchem, normalizované vedení zestátněné kinematografie neakceptovalo jeho novovlnovou estetiku a snímek označilo za umělecký neúspěch.

Olmer tak mohl v následujících letech točit pouze televizní filmy, hrát a režírovat dabing. Jako scenárista je sice podepsán pod dětskou filmovou klasikou *Páni kluci*, ale ve skutečnosti pouze „kryl“ Jana Procházku, který se nacházel v ještě větší nemilosti. Druhou šanci dostal Olmer teprve v roce 1980 ve Filmovém studiu Gottwaldov. To koncem sedmdesátých let prošlo reorganizací, osamostatnilo se od Krátkého filmu a zvýšilo objem své produkce.

Horší technické zázemí nebo omezené personální kapacity znemožňovaly, aby gottwaldovské studio úrovní produkovaných filmů konkurovalo Barrandovu či bratislavské Kolibě. Svou výlučnost proto založilo na dramaturgii orientované na filmy pro děti a mládež, natáčené často čerstvými absolventy Katedry režie pražské FAMU. Z Gottwaldova se tak stala zkušebna pro začínající tvůrce. Ti, kteří se osvědčili, zpravidla přešli na Barrandov.

Další skupinou filmařů, kteří dostali příležitost točit v bezpečné vzdálenosti od Prahy, byli nepohodlní umělci jako Zdeněk Sirový, Antonín Máša nebo právě Vít Olmer. Částečně šlo zřejmě o výsledek rivality mezi Gottwaldovem a Barrandovem. Tam byla

tvůrčí svoboda kvůli přísnějšímu dohledu výrazně omezenější a dramaturgie v lecčem opatrnější.

U filmu, jehož drama vychází z citového zmatení nezletilé hrdinky, navíc nehrozil nežádoucí politický obsah. *Sonáta pro zrzku* odkazuje k nové vlně nanejvýš nenuceným realistickým pojetím a humorným nadhledem, které Olmer jako jeden z prvních vnesl do dětského filmu. Petra, suverénně ztvárněná Stanislavou Coufalovou, vybranou z více než osmi tisíc mladých hereček, je akční dívka s množstvím zájmů, čemuž odpovídá i dynamický styl snímání.

Ať už protagonistka utíká na fotbalové hřiště, aby byla coby hbitá brankářka oporou klučáckého týmu, zodpovědně vede oddíl Svišťů, nebo rozvíjí svůj talent pro hru na klavír, kamera je stále v pohybu a někdy rovnou přejímá Petřino hledisko. Vysokou subjektivitu vyprávění posilují také snové pasáže, v nichž může Petra dát svobodně průchod svým citům k novému spolužákovi Pavlovi.

Teprve postava Pavla dívku, dosud spokojenou s vlastním vzezřením i koníčky, vyvede z rovnováhy. Začíná pochybovat o své roli a přehodnocovat své vztahy k vrstevníkům i autoritám. Tímto postupně gradujícím vnitřním konfliktem je zároveň iniciován její vstup do světa dospělých. Přestože závěr nepřináší jednoznačný happy end, hrdinka přestává být závislá na cizím uznání a nabývá sebejistoty potřebné k tomu, aby se mohla osamostatnit.

Petřin charakter je cizelován zejména během jejích konfliktních i konstruktivních setkání s dospělými. Ženy jsou povětšinou nepříjemné a vystresované. Křičí, přikazují a zakazují. Více pochopení projevují a větší inspiraci hrdince nabízejí postarší muži – otec, lékárník, skautský vedoucí, učitel hudby... Vzhledem k tomu, že muž ve středních letech napsal také předlohu a scénář, příliš nepřekvapuje, že film zhmotňuje znepokojivou hebefilní představu, že se teenagerka cítí nejvíc přijímána a oceňována ve společnosti otcovských figur.

Film nicméně žádné postavy bez ohledu na jejich věk přehnaně neidealizuje. Ke všem přistupuje vnímavě a s nadhledem, což spolu s přirozenou mluvou a pozorností věnovanou detailům charakterizujícím mikrosvětý jednotlivých hrdinů přispívá k jejich životnosti a autentičnosti. Stejně nenásilně je zachycen vnitřní chaos, jež s sebou přináší doba dospívání a zápas o sebeurčení

Poté, co *Sonáta* dostala hlavní cenu na gottwaldovském festivalu a sklídila v československém tisku vesměs pozitivní recenze, mohl Olmer pokračovat v natáčení dětských filmů. Po dalších dvou (*Skleněný dům* a *Stav ztroskotání*) se stal dostatečně prověřeným tvůrcem, aby mohl nastoupit na Barrandov a postupně se propracovat k režii filmů, v nichž se k dobovým poměrům vyjadřoval mnohem ostřeji, byť již ne prostřednictvím příběhů vhodných pro celou rodinu.

Film si můžete zdarma pustit na YouTube kanálu [Česká filmová klasika](#).

Sonáta pro zrzku (ČSSR 1980), režie: Vít Olmer, scénář: Vojtěch Vacke, Vít Olmer, kamera: Juraj Fándli, hudba: Petr Ulrych, hrají: Stanislava Coufalová, Ladka Kozderková, Božek Tomíček, Lubor Tokoš, Michal Dvořák, Vladimír Vondra, Markéta Valentová, Zuzana Kroupová a další. Filmové studio Gottwaldov, 78 min.